Zeelui aan hun lot overgelaten

Na de stormvloed van 1916 was het duidelijk: de Zuiderzee moest getemd. Schrijfster Eva Vriend behandelt in de reeks Eens ging de zee hier tekeer *de impact van de Afsluitdijk op omwonenden.*

TEKST: BRAM DE GRAAF BEELD: FREDDY SCHINKEL

In 1932 deed Nederland de wereld versteld staan met de voltooiing van de Afsluitdijk. Met technisch vernuft was de natuur bedwongen en – minstens zo belangrijk – bewezen dat er geen bloedige oorlog voor nodig is om land te veroveren. “Het was een prestige-object”, zegt historicus/journalist Eva Vriend, geboren in 1973 in de Noordoostpolder. “Europa was nog aan het bijkomen van de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog, waaraan Nederland niet had deelgenomen. Met de Afsluitdijk werd internationaal grote sier gemaakt.”
Eeuwenlang streden de bewoners langs de Zuiderzee tegen het water. Telkens weer liepen hun dorpen, steden en akkers onder, duizenden mensen en dieren verdronken. Anderzijds was de ondiepe Zuiderzee van grote economische betekenis. “Hanzesteden zoals Deventer en Kampen konden er mede door tot bloei komen, en in de zeventiende eeuw ging alle handelsvaart met de koloniën over dit water.”

Afhankelijk van het buitenland

In de negentiende eeuw werden de schepen steeds groter. Het Noordzeekanaal werd de nieuwe verbinding met Amsterdam, spoorwegen en verharde wegen vervingen veel transport over water. Rond de Zuiderzee kwam de visserij tot bloei, de vangst ging naar alle landen in Europa. Ook de bevolking groeide; Nederland was voor de voedselvoorziening deels afhankelijk van het buitenland en tijdens de Eerste Wereldoorlog bleek hoe kwetsbaar het daardoor was.
Al decennialang werd gepraat over droogleggingvan de Zuiderzee of indamming; voor veiligheid én meer landbouwgrond. “De grote overstroming van 1916 was de druppel. Tot aan Amersfoort liep het land onder, er waren tientallen doden.”

Gedupeerde families

In 1918 werd tot de aanleg van de Afsluitdijk besloten. Tegelijkertijd begon het inpolderen van gebieden in het ‘nieuwe’ IJsselmeer. Voor de duizenden mensen die voor hun broodwinning afhankelijk waren van de Zuiderzee was echter nauwelijks aandacht. In haar boek *Eens ging de zee hier tekeer* vertelt Vriend de verhalen van enkele gedupeerde families, die vormden de basis voor de gelijknamige serie. “De Zuiderzeegeschiedenis was tot dan toe voornamelijk beschreven vanuit het perspectief van ruimtelijke ordening. Maar welke impact had de afsluiting op gewone mensen? De gevolgen werken tot op de dag van vandaag door. Als historicus vind ik dat heel interessant.”
Vriend ontdekte dat de inwoners van de kustplaatjes nauwelijks bij de besluitvorming waren betrokken. Ook de compensatie liet te wensen over. “Inspraak bestond destijds nog niet. Den Haag lag ver van hun bed en ze hadden groot ontzag voor autoriteit. Daarnaast konden ze zich er geen voorstelling van maken hoe ze die ruige Zuiderzee moesten temmen. Dat was ingrijpen in Gods schepping.”
In de getemde Zuiderzee bestonden geen eb en vloed meer, en geen golven die tegen de kust beukten. “In hun beleving was het een zoete, doodse plas geworden. Door de ontzilting verdwenen vissoorten waarvan ze leefden, zoals haring en ansjovis. Velen moesten een ander beroep zoeken of trokken weg. Ze voelden zich aan hun lot overgelaten.”

Botters en klederdracht

De achterblijvers ondervinden daarvan nog altijd de gevolgen. “Negentig jaar later identificeren ze zich in plaatsen als Urk en Volendam nog altijd sterk met

Geschiedenis van de Zuiderzee

1170: Ontstaan tijdens de Allerheiligenvloed.
17de eeuw: De Zuiderzee vormt voor zeeschepen de enige toegangsweg tot de havens van onder meer Amsterdam en Enkhuizen.
1875: Opening Noordzeekanaal verlegt het handelsverkeer, visserij wordt belangrijk.
1916: Na een dodelijke stormvloed valt het definitieve besluit tot indamming.
1932: Het laatste gat in de Afsluitdijk wordt gedicht.

die Zuiderzeecultuur. Ze voelen zich verbonden met botters en klederdracht. Ook de jongere generaties. En dat komt mede doordat het besluit van bovenaf is opgelegd. Het wantrouwen in de overheid en buitenstaanders is toen ontstaan."
Het kostte Vriend ook moeite om het vertrouwen van de families te winnen, toen ze aan haar onderzoek begon. Maar eenmaal zover, kreeg ze alle hulp en kwam ze in een warm bad terecht. "Ze waren blij dat ze nu eens hun kant van het verhaal konden doen. Het voelde voor hen als een soort erkenning. De onderlinge band in die dorpen is enorm, en door de afsluiting is die alleen maar sterker geworden. Ze staan altijd voor elkaar klaar; koken voor je als je ziek bent, passen op elkaars kinderen. Ik heb me aan die warmte gelaafd."
Het was de bedoeling dat het IJsselmeer nog verder ingepolderd zou worden, zoals de Markerwaard. "Maar vanaf de jaren 80 was er eindelijk aandacht voor de schoonheid van het gebied en kwam er verzet tegen." Zo bleef een uniek en historisch waardevol stuk Nederland bewaard.

Eens ging de zee hier tekeer | zaterdag | 20.40 | MAX NPO 2